ГОДИШНИК НА УНИВЕРСИТЕТА ПО АРХИТЕКТУРА, СТРОИТЕЛСТВО И ГЕОДЕЗИЯ СОФИЯ

Том Volume 59 2026 Брой Issue 3

ANNUAL OF THE UNIVERSITY OF ARCHITECTURE, CIVIL ENGINEERING AND GEODESY SOFIA

DOI: 10.71167/uaceg.2026.590320

Получена: 01.12.2025 г.
Приета: 08.12.2025 г.

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ И УРБАНИСТИЧНИ ПАРАМЕТРИ ПРИ РАЗПОЛАГАНЕ НА ДЕТСКИ ЗАВЕДЕНИЯ В СОФИЯ. ЧАСТ 2 – ЗА КВАРТАЛИ, ПРОЕКТИРАНИ СЛЕД 1960 г.

Ел. Иванова[1]

Ключови думи: *детски градини, детски ясли, градоустройствено планиране*

РЕЗЮМЕ

Настоящата статия разглежда развитието и планирането на част от софийските жилищни квартали след 1960 г., както и градоустройствените принципи при разполагането на детските заведения в тях. Тя представлява продължение на предходна публикация на авторката, посветена на по-ранния етап от планирането на столичните квартали и тяхната инфраструктура. Целта е да се сравнят одобрените градоустройствени решения с реалното им изпълнение днес. Анализът обхваща факторите, определящи условията за създаване и разполагане на предучилищни институции, както и етапите в развитието на отделни квартали. Представени са примери за жилищни комплекси и техните планове относно детските градини, като се акцентира върху влияещите фактори и ролята на тези заведения в цялостната градоустройствена концепция.

1. Въведение

През 1934 г. Наредбата закон установява правила за откриване на детски заведения и изисква във всяко населено място с над 5 000 жители да има детска градина на всеки 5 000 души. Градоустройствени параметри, вид на терена и начин на разполагане на детските заведения в него се определят едва през 1950 г. – 1951 г. с ***„Програма и норми за целодневни детски градини“ и „Програма и норми за детски ясли“*** [1]. През 1956 г. е въведен и максимален радиус на обслужване – 500 m, съобразен с гъстотата на

[1] Елица Иванова, доц. д-р арх., кат. „Интериор и дизайн за архитектурата“, УАСГ, бул. „Хр. Смирненски“ № 1, 1046 София, e-mail: e.ivanova_far@uacg.bg

населението и достъпността. Терените трябва да са в среда със слаб шум, но по пътя на работещите родители [2].

Правилното позициониране на детско заведение изисква градоустройствен анализ на района и демографски прогнози. Мрежата зависи от етажността, плътността на застрояване и очаквания брой деца.

Основни фактори, свързани с разполагането на детски заведения:

А. ***Държавна политика:***

- грижата за децата като елемент от социалната политика и подкрепа за работещите родители.

Б. Градоустройствени и демографски фактори:

- гъстота на обитаване;
- прогнозен брой деца;
- радиус на пешеходна достъпност при ниска автомобилизация;
- здравно-хигиенни условия (шум, замърсяване и др.).

В. Градообразуваща роля:

- детските заведения и училищата структурират жилищните единици чрез радиуса на обслужване и гъстотата на населението.

Тези принципи ясно присъстват в планирането на софийските квартали до 1989 г.

Настоящото изследване се извършва в две части. Първа част разглежда първите два етапа от 1944 г. до 1960 г., като това е описано в предишна статия. В тази статия ще се обърне внимание и ще се направи анализ на останалите два периода – трети от 1960 г. до 1989 г. и четвърти след 1989 г.

За да се визуализират конкретните цели и задачи, както и да се направят верни изводи е използван **методически подход**:

- исторически анализ на конкретни жилищни територии;
- анализ на планирането и изграждането на детските градини;
- анализ на степента на задоволеност спрямо съвременните потребности.

2. Исторически преглед на градоустройствено планиране на жилищните квартали след 1960 г.

2.1. Трети етап – след 1960 г. до 1989 г.

„До 1960 г. изработените застроителни планове обхващаха сравнително неголяма територия за отделни жилищни групи по главните магистрали и в най-добрия случай територия за цели жилищни микрорайони. Едва през 1960 г. започнаха проучването и проектирането на цели жилищни райони. Започна се с район „Красно село“. [3].

През 1961 г. се приема нов план, изработен от арх. Л. Нейков.

- **Район „Красно село“**

Проектирането на този район представлява най-мащабната градоустройствена задача дотогава, включваща оформянето на седем микрорайона. Обхващането на значителна територия позволява по-точно определяне на обхвата и функционалното съдържание на обществено обслужващите сгради. Работата е възложена на колектив с

ръководител арх. П. Ташев и сътрудници арх. Р. Робев, арх. Ив. Глухаров и арх. Н. Каменов от НИГА, а проектът е изготвен от арх. П. Ташев и арх. Т. Данов.

Комплексът заема площ от около 2 km² и е планиран за приблизително 50 000 жители. Застрояването се характеризира с преобладаващо високи жилищни сгради – шест- и осеметажни, а на отделни места достигащи 10 и 20 етажа. Особено отличителна черта на района е обилното озеленяване, което допринася за висока художествено-пространствена цялост и завършен архитектурен облик на комплекса [4].

- **Местност „Иван Вазов“**

През 1960 г. – 1961 г. започва преустройството на две местности „Лозенец“ и „Иван Вазов“. Този обособен микрорайон е с площ 0,33 km² и 12 000 жители, застроен със сгради с различна етажност. Проектът е изработен от колектив с ръководител арх. Н. Николов.

„Характерна особеност за този комплекс е, че масовият градски транспорт преминава през центъра, а училищата и детските учреждения са разположени в парка, който обхваща микрорайона от всички страни“ [3].

- **Местност „Лозенец“**

Местността „Лозенец“ се изгражда на етапи, първоначално по частични градоустройствени планове, а по-късно по комплексен план за една част от района от колектив с ръководител арх. Б. Томалевски. В Главпроект под ръководството на арх. П. Татаров на по-късен етап е изработен план за цялата местност. През 1971 г. арх. Д. Мушев изработва нов цялостен план за „Лозенец“ [4].

През следващите години 1963 г. – 1964 г. под ръководството на арх. П. Ташев са изработени плановете на **жилищните комплекси „Свобода“ и „Гара Искър“.**

„Практиката да се проучват и разработват застроителни планове за по-големи територии даде добри резултати и затова се започна с разработването на проекти за такива райони като ***„Модерно предградие“*** *за 130 000 жители от колектив с ръководител първоначално арх. Н. Паскалев, а по-късно арх. Бочков, западния район на София за 100 000 жители, район „Надежда“ за 80 000 жители от колектив с ръководител арх. М. Пиндев, югоизточния район за над 50 000 жители от колектив с ръководител арх. Б. Томалевски и др. От 1969 г. започна и проектирането на така наречения експериментален жилищен район от колектив с ръководител арх. Ст. Ангелов с оглед да се изяснят редица проблеми на бита и начина на изграждане на жилищни райони за по-далечно бъдеще…“* [3].

- **Квартал „Люлин“**

В средата на 60-те години на ИПП „Софпроект“ е възложено изработването на проект за жилищен район за около 120 000 жители в северозападната част на София, обхващащ територията на тогавашния квартал „Модерно предградие“ и прилежащите свободни площи. Районът е застроен с нискокачествен и силно амортизиран жилищен фонд и почти без инфраструктура. Новият комплекс приема името на съществуващия квартал – жк „Модерно предградие“.

Проектът е разработен от екип на „Софпроект“, първоначално под ръководството на арх. Неделчо Паскалев, а по-късно на арх. Кирил Бочков, и завършен през 1969 г. Предвиждат се 11 микрорайона, организирани около две перпендикулярни главни артерии – днешните булеварди „Царица Йоанна“ и „Панчо Владигеров“. В микрорайоните са заложени многоетажни паркинги, магазини, училища, детски градини и спортни съоръжения. Планът включва и реконструкция на бул. „Баба Парашкева“/„Вълчо Иванов“ (днес „Европа“/„Сливница“) с безсветофарни кръстовища и съоръжения на две нива.

Проектирани са и пътни възли, включително кръгово кръстовище и двуетажно съоръжение при днешната метростанция „Западен парк“.

Жилищното строителство трябва да се изпълни чрез индустриализирани технологии – около 70 % едропанелно, както и чрез едроплощен кофраж и пакетно-повдигани плочи. В подробните планове проектантите целят разнообразяване на панелните сгради чрез различна етажност и разместване на секциите.

Строителството започва през 1973 г. по новите номенклатури Бс-69-Сф (ИПП „Софпроект“, ДК-1 „Военна рампа“) и Бс-2-69 (НипроИТИС, ДК-2 „Земляне“). Първо се изгражда трети микрорайон (с блок 318), следван от втори и първи, а после шести, четвърти, пети и седми. Основното строителство приключва около 1978 – 1979 г., а настаняването започва през 1977 г.

Проектът е променен: броят на микрорайоните е намален от 11 на 10, а структурата на шести микрорайон – преработена чрез разместване на спортните и жилищните зони. Около 1976 г. комплексът получава новото си наименование – „Люлин“.

Паралелно с изграждането му се формират и други жилищни квартали на София, подкрепени от подробни градоустройствени планове.

През периода 1972 – 1979 г. се изработват няколко варианта за общ устройствен план на столицата от колектив начело с арх. Ст. Стайнов, а по-късно с участието на арх. М. Виделов.

През 1985 г. е изработена актуализация на плана под ръководството на арх. Сп. Ганев. Но след този план нещата значително се променят с идването на 1989 г., която е повратна точка в цялостното развитие на България [4].

2.2. Четвърти етап – след 1989 г.

Падането на социалистическия режим в края на 1989 г. отключва огромна трансформация – политическа, икономическа и културна. България преминава от планова към пазарна икономика, от еднопартийна система към демокрация.

Това резонира много силно върху градското развитие и начина, по който хората живеят, работят и се движат в София. Този период се характеризира с:

- радикални социално-икономически промени, изразяващи се в пазарна икономика и плурализъм в държавното управление;
- приоритет на частните и корпоративните интереси в обществото;
- абдикация на държавата от социални функции;
- процеси на раздържавяване и приватизация, водещи до маргинализация на социалната инфраструктура (най-вече детски градини, детски ясли и училища, някои от които са продадени и/или са с променено предназначение) [5] и като резултат значителен недостиг на такива обекти.

След прехода през 1989 г.:

- пазарът започва да определя развитието и строителството;
- планирането става по-малко контролирано, частите инвестиционни намерения определят градоустройственото планиране на парче;
- появява се „инвестиционният натиск“.

През 90-те години много терени преминават към частни собственици, включително стратегически места. Резултатът:

- застрояване на междублокови пространства, унищожаване а зелени площи;

- изкупуване на безценица на терени, отредени за детски заведения, с цел построяване на многофамилни жилищни сгради;
- поява на много малки и средни частни сгради без силна обща визия;
- липса на зелен клин-политики, разкъсване на зелената система.

През 1990 г. се приема решение за изработване на нов общ устройствен план на град София. Явяват се много колективи с различни идеи за развитие на столичния град.

Така през 1992 г. екип от „Софпроект – София 21“ извършва актуализация на плана „Нейков“, като само отразява в него градоустройствените промени в териториалното и функционалното развитие на столицата.

През последното десетилетие на XX век София остава без нов общ устройствен план.

1998 г. се приема за начало на изработване на нов ОУП (общ устройствен план).

Преминава се през различни етапи, разглеждат се различни идеи, за да се стигне в крайна сметка до неговото одобряване през 2003 г. Планът е изработен под ръководството на чл.-кор. проф. д.а.н. арх. Атанас Димитров Ковачев.

Действащият в момента ОУП е одобрен през 2007 г. и е надграден и допълнен по отношение на зелената система и транспорта с изменението от 2009 г. и с трасето на трети метродиаметър от 2014 г., в сила от 2017 г. ОУП е стратегически дългосрочен план с хоризонт 2030 г., определящ цели и подцели на устройственото и регионално развитие; прогнози за социално-икономическо и пространствено развитие; насоки за развитие и устройство на функционалните системи – обитаване, труд, центрова система и планово-пространствена структура, транспорт и комуникации, инженерно-техническа инфраструктура, културно-историческо наследство, отдих, зелена система и екология; общи правила за обемно-пространствено изграждане и макро-естетическа концепция; детайлни проучвания на зони със стратегическо значение и повишена инвестиционна активност; програма за спешни действия и етапен план за прилагане [4].

Таблица 1. Брой на населението по години на гр. София [6]

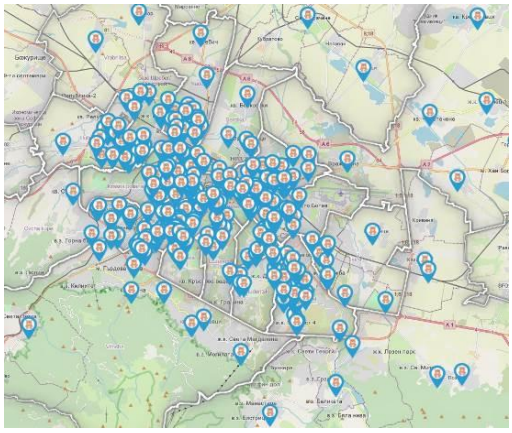
Години	Брой на населението
1956	644 727
1965	802 388
1970	885 655
1980	1 105 694
1995	1 116 823
2000	1 142 152
2010	1 174 515
2019	1 242 568
2024	1 205 548

Така на базата на планиране на отделни територии и цялостен план за развитие на столицата, градът се развива, увеличава територията си и броя на населението. От данните, публикувани от НСИ, ясно се вижда, че градът се е увеличил два пъти от 1956 г. до 2025 г. Вж. табл. 1

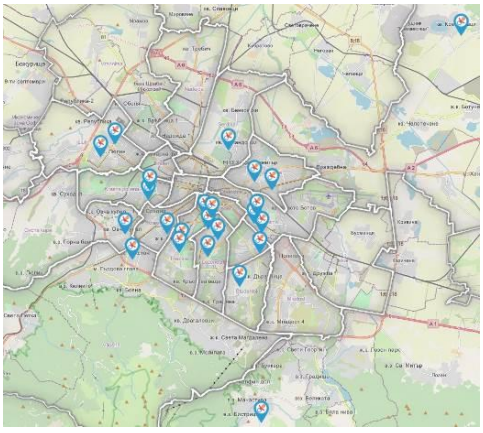
Голяма част от хората живеещи в гр. София не са с адресни регистрации, като се смята че истинският брой на жителите му наближава 2 милиона души. От 1989 г. до 2000 г. почти не се говори за създаването на нови детски заведения. От 2000 г. до 2010 г. се разчита само на нови частни детски градини и ясли. След 2010 г. отново детските заведения излизат на дневен ред, но липсата до този момент на ясна градоустройствена политика значително намалява местата за тяхното изграждане. Все по често се предлагат маломерни терени с намалени отстояния, което значително нарушава санитарно-хигиенните норми за такъв вид сгради.

3. Разполагане на детските заведения върху територията на жилищните комплекси. Паралел между проектиране и изпълнение

При проектирането на жилищните райони през 50-те, 60-те и 70-те години са правени прогнозни проучвания за демографското развитие на града. На тази база са проектирани жилищните сгради, сградите за обществено обслужване и училищата, детските градини и ясли. Факт е обаче, че представите за това колко ще се увеличи населението са много по-ниски от реалното увеличение. По този начин кварталите се запълват с хора, строят се нови жилищни сгради, на мястото на стари еднофамилни сгради се изграждат многофамилни. Жителите на отделните райони са се увеличили двойно от предвиденото. Предвидените при проектирането на кварталите сгради за образование (училища, датски градини и ясли) са недостатъчно и не могат да поемат всички желаещи деца. Техният брой и местоположение са на базата на прогнозния брой деца от дадената възраст, които ще живеят в района, като се вземе предвид радиусът на обхват на всяко от заведенията.

Фиг. 1. Карта на териториалното разположение на детските градини в СО през учебната 2024 г. – 2025 г. [7]

Фиг. 2. Карта на териториалното разположение на детските ясли в СО през учебната 2024 г. – 2025 г. [7]

Фиг. 3. Легенда към картите на териториалното разположение на детските заведения в СО [7]

В последния одобрен ОУП на град София има схема на „Териториално разположение на детските градини в Столична община през учебната 2007 – 2008 г.“. Тази карта е актуализирана и към днешна дата Столична община е представила следните данни върху графичен материал. Вж. фиг. 1 – 3.

Представена по този начин, картата изглежда, че на територията на столичния град има много, гъсто разположени детски градини. В действителност обаче, ако се увеличи мащабът на картата, се вижда, че в централната част детските заведения са равномерно разположени, а в новите квартали значително намаляват. Голяма част от комплексите по периферията на града са без детски заведения или има прекалено малко, които не могат да обхванат цялата им територия.

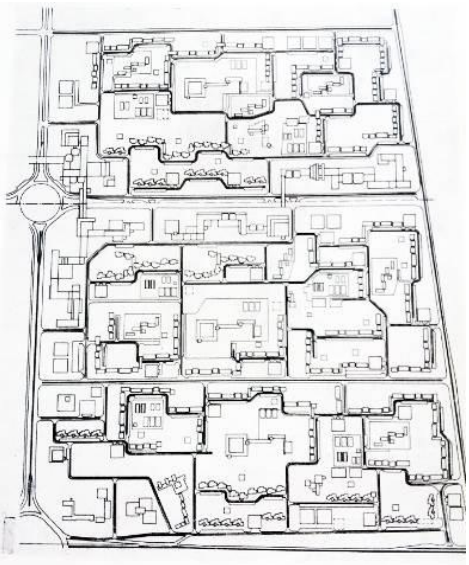
Когато се разгледат проектите за строителство на комплексите с реалното изпълнение и фактическото положение към днешна дата, се изяснява проблемът със свободните места в детските заведения (детски ясли и градини).

- **Квартал „Люлин“ (Модерно предградие)**

Това е най-големият жилищен квартал в столицата. Състои се от 10 микрорайона. В тази статия ще бъдат разгледани седем от тях.

Фиг. 4. Проект за изграждане на комплекс „Модерно предградие“, 1969 г. [3]

Фиг. 5. Проект за изграждане на комплекс „Модерно предградие“ – микрорайони I, II и III, 1969 г. [3]

- **Жилищен комплекс „Люлин 1“**

Жилищен комплекс „Люлин“ е един от най-младите квартали на София. Квартал „Люлин 1“ е най-старият в комплекса. Той е разположен в северозападната му част и граничи с булевард „Сливница“ (североизток), с Околовръстно шосе (запад) и с квартал „Люлин 2“ на юг [4].

Фиг. 6. Окончателен идейно-застроителен план на жк „Люлин 1“, 1975 г. Авторска снимка [8]

Фиг. 7. Авторска схема на детските заведения по проект за изграждане на комплекс „Люлин 1“, 1975 г.

Фиг. 8. Извадка от карта на жк „Люлин 1“ 2025 г. с нанесени съществуващите детски заведения и техният обхват [7]

Проектиран е с две комбинирани детски заведения, които са разположени така, че да покриват цялата територия на квартала. Двете заложени в проекта заведения за предучилищно образование в квартала са изпълнени, като дори са с по-голям брой места

от това, което е било заложено в първоначалния план. Жителите на квартала са повече от заложените в застроителния план от 1975 г., недостигът на места в детските заведения е осезателен.

- **Жилищен комплекс „Люлин 2“**

Жилищен комплекс „Люлин 2“ се намира в северната част на град София. Териториалните му граници са очертани от бул. „Царица Йоанна“ и жк „Люлин 3“ на юг, ул. „Проф. Александър Станишев“ и жк „Люлин 1“ на север, бул. „Панчо Владигеров“ и жк „Люлин 8“ на югоизток, както и бул. „Добринова скала“ на северозапад. Жилищната среда се характеризира с доминиращо панелно строителство от 70-те и 80-те години на XX в., допълнено от кооперации тип ЕПК от 90-те години. Новото тухлено строителство започва след 2000 г.

Фиг. 9. Окончателен проект на жк „Люлин 2“, 1975 г. Авторска снимка [8]

Фиг. 10. Авторска схема на детските заведения по проект за изграждане на комплекс „Люлин 2“, 1975 г.

Жилищният фонд в квартала нараства значително спрямо първоначалните прогнози, тъй като множество нови сгради не са част от одобрения през 70-те години застроителен план. По плана от 1975 г. в жк „Люлин 2“ са изградени три комбинирани

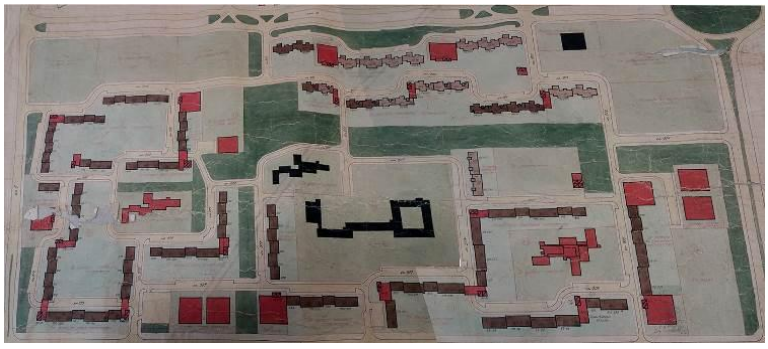
(обединени) детски заведения с по-голям капацитет от първоначално предвидения. Въпреки това в района продължава да се наблюдава недостиг на свободни места. Това до голяма степен се дължи на факта, че живеещите в квартала са много повече, отколкото показва статистиката. В една жилищна единица често живеят две и дори три семейства.

Фиг. 11. Извадка от карта на жк „Люлин 2“ 2025 г. с нанесени съществуващите детски заведения и техният обхват [7]

- **Жилищен комплекс „Люлин 3“**

Жилищен комплекс „Люлин 3“ е разположен в северната част на град София и представлява микрорайон в рамките на най-големия столичен жилищен квартал – „Люлин“. Територията му се ограничава от бул. „Царица Йоанна“ и жк „Люлин 2“ на северозапад, бул. „Добринова скала“ на запад, бул. „Захари Стоянов“ и жк „Люлин 4“ на югозапад, както и бул. „Панчо Владигеров“ и жк „Люлин-Център“ на югоизток.

Фиг. 12. Окончателен проект на жк „Люлин 3“, 1975 г. Авторска снимка [8]

Жилищната структура се състои предимно от панелни сгради, изградени през 70-те и 80-те години на XX в., както и от ЕПК кооперации от 80-те и началото на 90-те години. В квартала са налице и няколко тухлени блока, построени през периода 1978 – 1980 г., а след 2008 г. започва реализацията на ново строителство. В комплекса се намират 33-о Основно училище „Санкт Петербург“, 33-а Езикова гимназия „Света София“ и Обединено детско заведение „Българче“ [4].

След 2000 г. в квартала е изградена значителна част от новия жилищен фонд, което води до рязко нарастване на населението. Първоначалният застроителен план предвижда три комбинирани детски заведения, равномерно разположени на територията на комплекса.

Фиг. 13. Авторска схема на детските заведения по проект за изграждане на комплекс „Люлин 3“, 1975 г.

В действителност е реализирано само едно, което води до съществено намаляване на наличните места. В комбинация с увеличения брой жители това предизвиква значителен недостиг на свободни места в съществуващото детско заведение.

Фиг. 14. Извадка от карта на жк „Люлин 3“ 2025 г. с нанесени съществуващите детски заведения и техният обхват [7]

- **Жилищен комплекс „Люлин 4“**

Жилищен комплекс „Люлин 4“ е квартал в северната част на град София. Той е микрорайон в най-големия квартал на територията на София – „Люлин“.

Кварталът граничи с бул. „Захари Стоянов“ и жк „Люлин 3“ на североизток, с бул. „Панчо Владигеров“ и жк „Люлин 6“ на изток, с бул. „Райчо Даскалов“ и жк „Люлин 5“ на югозапад и Околовръстния път посредством ул. „Филиповско шосе“ на запад.

Комплексът е застроен предимно с панелни и ЕПК кооперации, изградени в края на 70-те и началото на 80-те години на XX в. Новото тухлено строителство е ограничено и е концентрирано основно в зоната около бул. „Панчо Владигеров“ и кооперативния пазар. В квартала функционират 96-о СОУ „Лев Толстой“, 55-о Обединено детско заведение „Иглика“ [4].

Фиг. 15. Окончателен проект на жк „Люлин 4“, 1975 г. Авторска снимка [8]

Фиг. 16. Авторска схема на детските заведения по проект за изграждане на комплекс „Люлин 4“, 1975 г.

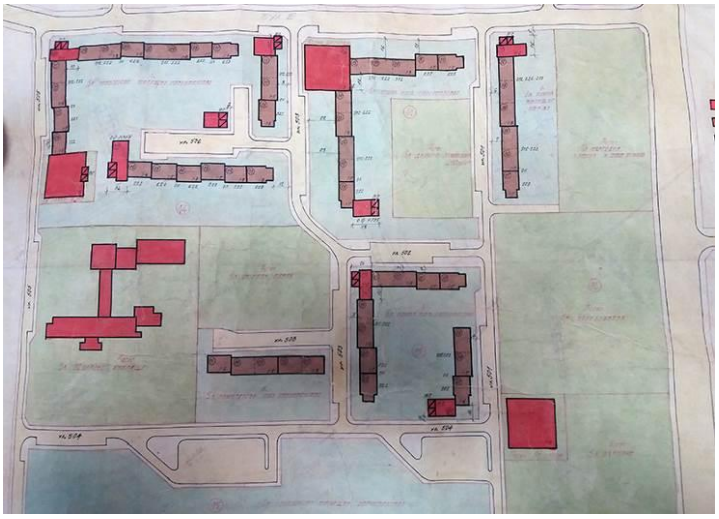

Фиг. 17. Извадка от карта на жк „Люлин 4“ 2025 г. с нанесени съществуващите детски заведения и техният обхват [7]

Както и в жк „Люлин 3“, след 2000 г. започва интензивно жилищно строителство извън първоначално одобрения през 70-те години план. И тук заложените решения относно детските заведения не са реализирани в пълния им обем: вместо предвидените две детски заведения е изградено само едно. Това ясно показва, че в района има недостиг на места в предучилищните заведения.

- **Жилищен комплекс „Люлин 5“**

Жилищен комплекс „Люлин 5“ се намира в северната част на град София и представлява микрорайон в рамките на най-големия столичен жилищен комплекс – „Люлин“. Територията му граничи с жк „Люлин 4“ и бул. „Райко Даскалов“ на север, жк „Люлин 6“ и бул. „Панчо Владигеров“ на югоизток, бул. „Д-р Петър Дертлиев“ на юг и бул. „Добринова скала“ на северозапад [4].

Фиг. 18. Окончателен проект на жк „Люлин 5“, 1975 г. Авторска снимка [8]

Фиг. 19. Авторска схема на детските заведения по проект за изграждане на комплекс „Люлин 5“, 1975 г.

Фиг. 20. Извадка от карта на жк „Люлин 5“ 2025 г. с нанесени съществуващите детски заведения и техният обхват [7]

- **Жилищен комплекс „Люлин 6“**

Жилищен комплекс „Люлин 6“ се намира в северната част на град София. Територията му граничи с бул. „Джавахарлал Неру“ и жк „Люлин-Център“ на североизток, бул. „Панчо Владигеров“, жк „Люлин 4“ и жк „Люлин 5“ на запад, ул. „Индира Ганди“ и жк „Люлин 7“ на изток, както и бул. „Д-р Петър Дертлиев“ и Западен парк на юг. Жилищният фонд се състои предимно от панелни сгради, изградени през 70-те и 80-те години на XX в., както и от по-високи монолитни кооперации тип ЕПК от същия период. Първите тухлени сгради се появяват през 1995 – 1996 г., след което в квартала постепенно се реализират множество нови строителни проекти.

Фиг. 21. Извадка от карта на жк „Люлин 6“ 2025 г. с нанесени съществуващите детски заведения и техният обхват [7]

В комплекса функционират 27-о СОУ „Акад. Георги Караславов“, 47-о Обединено детско заведение „Незабравка“ и частна детска градина „Ерих Кестнер“. Значителният брой нови жилищни сгради води до осезаемо нарастване на населението. Въпреки че предвиденото в застроителния план от 70-те години обединено детско заведение е

реализирано, неговият капацитет е недостатъчен за всички деца от района. Това стимулира откриването на допълнителни частни детски градини и ясли.

- **Жилищен комплекс „Люлин 7“**

Жилищен комплекс „Люлин 7“ е разположен в северната част на град София и представлява микрорайон в рамките на най-големия столичен жилищен комплекс – „Люлин“. Територията му граничи с ул. „Индира Ганди“ и жк „Люлин 6“ на югозапад, бул. „Д-р Петър Дертлиев“ и Западен парк на юг, бул. „Джавахарлал Неру“ и жк „Люлин-Център“ на северозапад, както и с бул. „Царица Йоанна“, жк „Люлин 9“ и жк „Люлин 10“ на север [4].

Фиг. 22. Окончателен проект на жк „Люлин 7“, 1975 г. Авторска снимка [8]

Фиг. 23. Авторска схема на детските заведения по проект за изграждане на комплекс „Люлин 7“, 1975 г.

Застрояването в района се характеризира с доминиращи панелни жилищни блокове от 70-те и 80-те години на XX в., допълнени от по-високи монолитни кооперации тип ЕПК, изградени през 80-те години.

В комплекса са разположени 79-о СОУ „Индира Ганди“, 68-о Обединено детско заведение „Ран Босилек“ и 64-о Обединено детско заведение „Първи юни“ [4].

Одобреният през 1975 г. проект предвижда два терена за изграждане на комбинирани детски заведения. Впоследствие при реализацията на комплекса са построени действително две обединени детски заведения, но разположени върху различни от първоначално определени терени. И в двата варианта разположението им е равномерно, а предвиденият капацитет би бил достатъчен за нуждите на жк „Люлин 7“, ако не се вземат предвид значителният брой нови жилищни сгради, изградени извън първоначалния застроителен план.

Фиг. 24. Извадка от карта на жк „Люлин 7“ 2025 г. с нанесени съществуващите детски заведения и техният обхват [7]

Тези допълнителни строителни намеси водят до увеличаване на населението, което повишава броя на децата в предучилищна възраст. Аналогична ситуация се наблюдава и в жк „Люлин 8“, „Люлин 9“ и „Люлин 10“, където високата жилищна плътност и ограниченият брой детски заведения създават съществен недостиг на места в предучилищните институции. До голяма степен този дефицит се компенсира чрез откриването на частни детски градини и ясли.

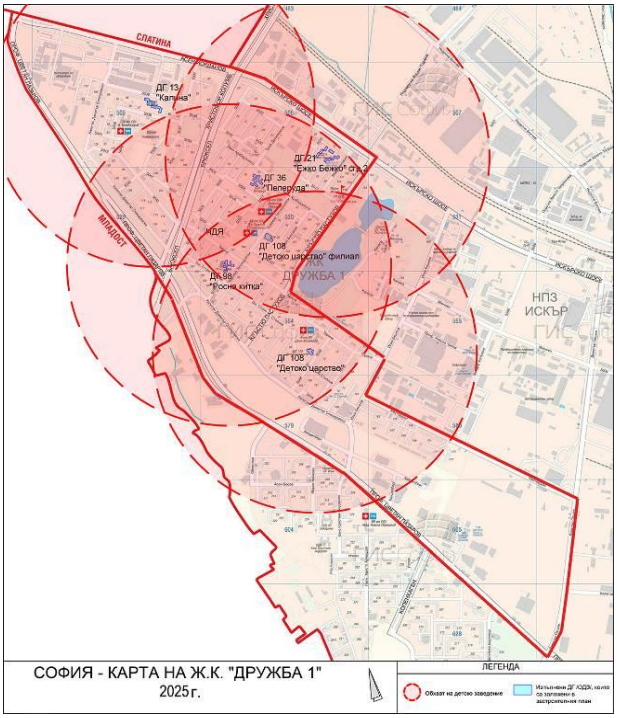
- **Район „Искър“**

Район „Искър“ се намира в югоизточната част на общината, разположен на площ от 25,6 km^2. Има 69 019 жители с постоянен адрес (2023 г.) и постоянно население от 70 814 души според преброяването на НСИ от 2021 г. [6, 9]. Началото на изграждане на жк „Дружба“ е поставено през 1947 г. с построяването на жилищни блокове около Гара Искър за работниците от близките промишлени предприятия. Жилищният комплекс се разраства и през 1983 г. е обособен като район на гр. София. На територията на района са разположени жилищните комплекси „Дружба“ 1, „Дружба“ 2, село Бусманци и застроените с еднофамилни къщи квартали „Димитър Миленков“ и „Абдовица“ [4].

  - **Жилищен комплекс „Дружба 1“**

Жилищният комплекс се намира в район „Искър“ и представлява неговата основна териториална част. Той граничи с жк „Младост“, кварталите Горубляне, Слатина и

Полигона, както и с Летище София и резиденция „Врана“. Комплексът е структурно разделен на два подрайона: „Дружба 1“, който е по-стар и включва по-голямата част от обществените учреждения, районния пазар и Дружбенското езеро, и „Дружба 2“, по-нов район с по-големи възможности за разширяване. В рамките на комплекса са обособени и промишлени зони [4].

Фиг. 25. Извадка от карта на жк „Дружба 1“ 2019 г. с нанесени съществуващите детски заведения и техният обхват [7]

В „Дружба 1“ номерацията на жилищните блокове обхваща диапазона от 1 до 199. Старото застрояване е доминирано от панелни сгради (серии Бс-2-63 (обединена), Бс-VIII-Сф, Бс-2-69, Ос-68-Гл и Бс-69-Сф) и сгради, реализирани чрез едроплощен кофраж (ЕПК). Изключение правят блокове № 130 – 151, които са сред най-ранните постройки и са с височина 2 – 4 етажа. „Дружба 2“ е подразделена на четири микрорайона – втори (блокове 2xx), трети (3xx), четвърти (4xx) и пети (5xx).

В „Дружба 1“ функционират шест общински детски заведения: ДГ 14 „Калина“, ДГ 21 „Ежко Бежко“, ДГ 36 „Пеперуда“, ДГ 98 „Росна китка“, ДГ 108 „Детско царство“ (основна сграда и филиал). Те са изградени и въведени в експлоатация през средата на 70-те години. В района действат и частни детски заведения. Детските градини са разположени равномерно върху територията на подрайон „Дружба 1“. Те осигуряват добра пространствена достъпност.

- **Жилищен комплекс „Дружба 2“**

Този жилищен комплекс е значително по-нов по отношение на проектиране и строителство от останалите части на района.

Фиг. 26. Авторска схема на детските заведения по проект за изграждане на жк „Дружба 2“, 1986 г.

Фиг. 27. Извадка от карта на жк „Дружба 2“ 2025 г. с нанесени съществуващите детски заведения и техният обхват [7]

„Дружба 2“ е един от най-младите квартали на София. При неговото проектиране е обърнато специално внимание на детските заведения за предучилищно образование на базата на прогнозите за броя на живеещите в него. Така в проекта са заложени девет броя детски заведения. В действителност на този етап са изградени само три от тях, което е недостатъчно, за да поеме всички деца от квартала в предучилищна възраст.

4. Заключение

Проведеното изследване върху историческото развитие и градоустройствените параметри за разполагане на детски заведения в София след 1960 г. показва ясно разграничими тенденции в планирането, изпълнението и последващото функциониране на предучилищната инфраструктура. Анализът на жилищните комплекси, изградени през третия и четвъртия етап на градоустройственото развитие, разкрива устойчив модел: **първоначалните нормативни решения са адекватни за времето си, но в дългосрочен план се оказват недостатъчни поради значително по-високия от прогнозирания прираст на населението**.

В много от кварталите – включително „Люлин 1–7“, „Дружба 1“ и „Дружба 2“ – са налице съществени разминавания между план и реализация. Преобладаващият жилищен

фонд, изпълнен по индустриализирани методи, позволява бързо нарастване на обитателите, докато част от предвидените детски градини са реализирани частично или върху променени терени. В резултат редица райони се характеризират с **недостатъчен капацитет на детските заведения**, особено там, където след 2000 г. се наблюдава интензивно ново строителство.

Разположението на детските градини спрямо радиуса на обслужване, пешеходната достъпност и здравно-хигиенните изисквания, дефинирани още през 50-те години на XX век, продължава да бъде валиден критерий. Независимо от това, **периферните квартали и новите жилищни зони остават слабо обезпечени**, което създава трайни диспропорции в предучилищното обслужване в столицата.

Основни изводи

1. **Нарастването на населението значително превишава първоначалните прогнози**, което прави заложения капацитет на детските заведения недостатъчен за съвременните потребности.
2. **Разминаванията между проекти и реализация** – непостроени или частично реализирани детски градини – са съществен фактор за недостига на места.
3. **Сгъстяването на застрояването след 2000 г.**, особено чрез замяна на еднофамилни сгради с многофамилни, води до рязко увеличаване на броя обитатели без съответстващо разширяване на публичната инфраструктура.
4. **Централните квартали** изпитват най-сериозни затруднения, тъй като липсват свободни терени, отговарящи на нормативните изисквания за детски градини.
5. **Периферните райони** – включително „Люлин 8–10“, части от „Дружба 2“ и други нови комплекси – често разчитат на единични детски заведения, които не покриват нуждите на нарастващото население.
6. **Частните детски заведения компенсират частично дефицита**, но не представляват устойчиво системно решение поради променлив капацитет и ограничено участие в публичната образователна система.
7. **Инвестициите в предучилищна инфраструктура остават ключов фактор** за икономическото и социалното развитие на столицата, като изискват целенасочена държавна и общинска политика.
8. **Ефективното планиране изисква реалистични демографски прогнози**, строги здравно-хигиенни критерии и избор на терени, които напълно отговарят на нормативните изисквания, а не се подбират по остатъчен принцип.

Плановото разполагане на детски заведения в София след 1960 г. показва значителна градоустройствена последователност в нормативната рамка, но съществени затруднения в практическата реализация. За да бъде гарантиран устойчив достъп до предучилищно образование, е необходимо **интегрирано планиране**, основано на актуализирани демографски данни, по-ясни механизми за контрол на строителството и приоритетно инвестиране в социалната инфраструктура. Само подобен подход може да осигури дългосрочен баланс между жилищното развитие и обществените потребности на бързо растящия град. В последните години е налице нарастващ държавен (общински) интерес към изграждане на детски градини, но не е разработена комплексна градоустройствена концепция, базирана на обосновано научно изследване за тяхното разполагане в пълно съответствие с динамиката на обществените потребности.

За да се постигнат добри резултати и да се намали недостигът на места в детските заведения, са необходими бързи и адекватни мерки. Това следва да се случи, ако се приеме и разбере основният извод от всичко казано до тук: че **грижата за децата следва да бъде целенасочена, стратегически обоснована и оптимално финансирана държавна политика!**

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Institute of Urban Planning and Architecture of the Bulgarian Academy of Sciences. (1951) No. 9. Sofia: BAS.

2. Institute of Urban Planning and Architecture of the Bulgarian Academy of Sciences. (1956) No. 9. Sofia: BAS.

3. *Tashev, P. (n.d.).* Sofia: Architectural and urban development.

4. https://bg.wikipedia.org, visited on 19.11.2025.

5. *Georgieva, S.* Factors Influencing the Development of the Kindergartens in Bulgaria. // Godishnik na UASG, 2014, XLVI (I): 107 – 113.

6. https://www.nsi.bg/, visited on 19.11.2025.

7. https://www.sofia.bg, visited on 19.11.2025.

8. The archive of the Municipal Urban Planning Directorate (NAG) – Sofia.

9. https://www.grao.bg, visited on 19.11.2025.

HISTORICAL DEVELOPMENT AND URBAN PARAMETERS FOR THE LOCATION OF PRESCHOOL INSTITUTIONS IN SOFIA. PART 2 – FOR NEIGHBOURHOODS DESIGNED AFTER 1960

El. Ivanova[1]

Keywords: *kindergartens, nurseries, urban planning*

ABSTRACT

The present paper examines the development and planning of several residential districts in Sofia after 1960, as well as the urban planning principles applied to the location of preschool institutions within them. It represents a continuation of the author's previous publication, which focuses on the earlier stage of planning for the capital's neighbourhoods and their infrastructure. The aim is to compare the approved urban development plans with their actual implementation today.

The analysis encompasses the factors determining the conditions for establishing and situating preschool institutions, as well as the stages of development of individual residential areas. Examples of housing complexes and their planning solutions regarding kindergartens are presented, with emphasis placed on the influencing factors and the role of these institutions within the overall urban planning concept.

[1] Elitsa Ivanova, Assoc. Prof. Dr. Arch., Dept. "Interior and Architectural Design", Faculty of Architecture, UACEG, 1 H. Smirnenski Blvd, Sofia 1046, e-mail: e.ivanova_far@uacg.bg